

OBRTNIŠTVO

Avtor: SDGZ URES

PROJEKT

Projekt PRIMIS z naslovom »**Večkulturno potovanje med Italijo in Slovenijo skozi prizmo manjšin**«, ki ga financira program Interreg Italija-Slovenija 2014-2020, je namenjen krepitvi jezikovne, kulturne in naravne dediščine Furlanije Julijske krajine, Veneta in Slovenije kot odličnost za razvoj novega trajnostnega turizma. Zaradi prisotnosti slovenske in italijanske narodne manjšine ter drugih jezikovnih skupnosti (Kimbrov, Ladincev, Furlanov); zato je to območje edinstveno v primerjavi z drugimi ozemlji v Italiji in Sloveniji. Zato je idealna destinacija za turizem, ki išče nove kulturne spodbude. Projekt želi na ta način prispevati k novemu dožemanju večkulturne in večjezične identitete tega območja, tudi s strani prebivalcev. Pristop vključuje turistične operaterje, da bi se zagotovilo največjo možno prepoznavnost kulturnih materialnih in nematerialnih ter jezikovnih posebnosti avtohtonih skupnosti, kot dodano vrednost za razvoj gospodarskih dejavnosti in turizma z uporabo inovativnih, interaktivnih in multimedialnih sredstev kot je virtualna resničnost. V ta namen bodo ustanovljena štiri multimedijška središča namenjena širjenju posebnosti avtohtonih jezikovnih skupnosti in tri info točke, ki obiskovalcu omogočajo ustvarjanje novih poti in pregled digitalnega turističnega vodnika. Izvajali se bodo ukrepi za spodbujanje in promoviranje kulturnih prireditev, aktivnosti obveščanja in izobraževanja, zlasti za mlade, med katerimi bo izbranih 10 kulturnih ambasadorjev. Dejavnosti spremlja tudi pomembna investicija, in sicer obnova desnega krila palače Gravisi-Buttorai v Kopru. Palača, ki sodi med najvidnejše primere baročne arhitekture v mestu, je v lasti Italijanske unije in bo postala prostor za muzejske, izobraževalne in didaktične dejavnosti. Skupaj z ostalimi tremi multimedijškimi središči, ki so predvideni s projektom in bodo razpršeni po čezmejnem območju bo tvorila stalno predstavitevno mrežo kulturne in jezikovne dediščine avtohtonih skupnosti, ki so prisotne programskem območju. Projekt je financiran z evropskimi sredstvi v višini 2,83 milijona EUR. Koordinator odgovoren za projekt je Italijanska Unija.

OBRTNIŠTVO NA KRAŠKEM OBMOČJU

Umetnostna obrt od Krasa do morja

Marmor in okrasni kamen predstavljata dragoceno naravno bogastvo tržaške kraške planote. Razvoj kamnoseštva se je začel že v rimskem času. Visoka uporaba kraškega kamna pri gradnji pa je po kraških vaseh še danes zelo opazna. Za kraško arhitekturo so značilni tudi portali (kalune), kamnita okna (jerte), strehe pokrite s škilavci (škrlami) in drugi kamniti elementi kot npr. vodnjaki (štirne), ki jih krasijo vklesani ljudski simboli.

Štjrna na Krasu

Umetnostna obrt je bila v zgodovini človeštva večkrat predhodnica umetnosti in obrti z višjo dodano vrednostjo. Predvsem pri sakralnih predmetih je teža umetnosti in navdiha posameznega obrtnika vidno označevala njegovo obrtniško sposobnost. Pri bolj uporabnih predmetih pa je umetniški navdih pomagal, da je obrtnik izdelal zanimivejši, lepši in zato bolj prepoznaven izdelek. Taki predmeti so se zato lažje prodajali in so obrtnikom prinašali boljše zaslužke. V današnjem času bi to imenovali »design«, ki se je iz obrtniških

delavnic premaknil v studie industrijskih oblikovalcev. Za ohranjanje umetniško-obrtnega izročila se moramo zahvaliti tudi našim obrtnikom. To je za naše krajevno gospodarstvo

nadvse pomembno, kajti v njihovih izdelkih najdemo elemente kraškega kamna, podobe, vezane na kraško pokrajino, in tradicijo. Spojitev umetniškega navdiha in ročnih spretnosti

nam tako omogoča, da lahko občudujemo tako lepe, zanimive in unikatne predmete. Umetnostni obrtniki bogatijo krajevno kulturno dediščino s svojimi izdelki iz kamna, lesa, gline ali zlata. Kras je bogat z jamami, kamnolomi (javami) in gozdovi, iz katerih črpajo obrtniki umetniki surovine in navdih za svoje izdelke. Njihove delavnice in omenjeni kraji so vredni obiska in globljega spoznanja.

Umetniška obrt Pavla Hrovatina

KRAŠKI KAMEN

Kraški svet v okolici Trsta je rojstni kraj sivega apnenčastega kamna, ki ga zaradi kemičnih, mineraloških, fizičnih in mehanskih lastnosti uporabljajo v stavbarstvu in

umetnosti. Gre za čisti apnenec - kalcijev karbonat, ki se je oblikoval v obdobju krede. Črpa se na območju občine Devin-Nabrežina in na območju občine Repentabor, kjer se nahaja najbolj kvaliteten kraški kamen. Marljive roke kamnoseka kose kamna obdelujejo in ga spremenijo v plošče za tlakovanje, stopnice, okenske okvire *jerte*, kamnrite vaze, šape za vodnjake *štirne*, kamnrite mize in klopi.

Umetnostna obrt je bila v zgodovini človeštva večkrat predhodnica umetnosti in obrti z višjo dodano vrednostjo. Predvsem pri sakralnih predmetih je teža umetnosti in navdiha posameznega obrtnika vidno označevala njegovo obrtniško sposobnost. Pri bolj uporabnih predmetih pa je umetniški navdih pomagal, da je obrtnik izdelal zanimivejši, lepši in zato bolj prepoznaven izdelek. Taki predmeti so se zato lažje prodajali in so obrtnikom prinašali boljše zaslužke. V današnjem času bi to imenovali »design«, ki se je iz obrtniških delavnic premaknil v biroje industrijskih oblikovalcev. Za ohranjanje umetniško-obrtnega izročila se moramo zahvaliti tudi našim obrtnikom, ki razstavljajo svoje predmete na sejmih in lokalnih dogodkih. To je za naše krajevno gospodarstvo nadvse pomembno, kajti v njihovih izdelkih najdemo elemente kraškega kamna, podobe, vezane na kraško pokrajino, in tradicijo. Spojitev umetniškega navdiha in ročnih spretnosti nam tako omogoča, da lahko občudujemo tako lepe, zanimive in unikatne predmete.

Kraška hiša

REZIJA

MUZEJ STARIH REZIJANSKIH POKLICEV

V vasi Solbica, kjer je še vedno ohranjen del tradicionalne vaške arhitekture, ima sedež tudi Muzej brusačev; ta poklic je bil značilen za to dolino in se je razširil ob koncu 18. stoletja. Življenje v Reziji zaradi težkih življenjskih razmer in odrezanosti od sveta ni bilo nikoli enostavno, brusači pa so svojim družinam omogočili dostojno življenje. Brusači so, tako kot kleparji in dežnikarji, opravljali pretežno obrtniško dejavnost, zato so morali iskati delo izven doline. Potovali so zlasti po avstro-ogrskih deželah, pa tudi po Balkanu, nekateri celo do Jeruzalema ... Muzej rezijanskih ljudi se nahaja v stari Plocovi hiši na Solbici v Reziji, ki je iz leta 1756. Na ogled je rekonstrukcija stare kuhinje in spalnice. V glavni stavbi stoji stalna zbirka o rezijanskem pripovedništvu. Muzej brusačev hrani in razstavlja pripomočke in orodja za opravljanje tega poklica - bruse različnih velikosti, prirejena kolesa, stare predmete za rezanje - in veliko fotografij. Ta poklic je bil značilen za to dolino, se je razširil ob koncu 18. stoletja in je še danes prisoten.

Rezijski muzej brusačev

KRAŠKE SLADKOSTI

Zaradi stoletnega stičišča Trsta s severom in jugom, vzhodom in zahodom, Sredozemljem in Srednjo Evropo, se tudi v prehrani odraža preplet vseh teh kultur. Vendar ne kot njihov seštevek, ampak kot inovativna prilagoditev lokalnim vsakdanjim in prazničnim potrebam prebivalcev. Tako so nastale in nastajajo značilne tržaške sladice, kot so presenc, potica, pinca, fave in Trzinke (Le Teresiane). Te tržaške slaščice so ponavljanje starih receptov in tudi iskanje novih sladkih pregreh, ki jih ustvarjajo peki in slaščičarji. Značilnost vseh tržaških slaščic ni le njihov poln in popoln okus, ampak pravi mozaik barv in oblik, ki razveselijo celo oko, saj danes jemo vedno bolj tudi z očmi. Tržaške in kraške pekarnice ter slaščičarne ponujajo hišni kruh, iz moke, mlete med mlinskima kamnoma, ter potice, kruh z orehi in ocvirki, mamljive tržaške in srednjeevropske sladice, tudi posebne vrste kave in čokolade.

Fanclji z »dušo«

Sladoled z gozdnimi sadeži

SLADOLEDARNE

Obstaja veliko obrtniških sladolednic, ki s svojim ustvarjalnim duhom kupcu ponujajo hladen užitek iz tipičnih sestavin, pristnih in sezonskih surovin.

Potica

KRAŠKE DOBROTE

Povsod na Krasu je stoletja dolgo v vsaki hiši gospodovalo ognjišče, zraven njega pa krušna peč, ki so jo gospodinje razbelile običajno enkrat tedensko za peko kruha ali pa ob večjih praznikih za pripravo sladice. In če je bilo treba pripraviti le majhno količino peciva, so si pač morale pomagati s cvrtjem ali kuhanjem. Zato poznamo pri nas čudovita kuhana testa - KUHANE ŠTRUKLJE -, ki jim v kraški kuhinji pripada posebno mesto. Z izredno fantazijo so gospodinje bogatile testo z raznimi nadevi ali ga samo zabelile z maslom in potresle z orehi, ga sladkale ali ne tako da je bilo kuhano testo prikladno za marsikaj: kot samostojen prvi krožnik, kot priloga k raznim ajmohtom in omakam ali kot sladica. Ta je bila, in je še dandanes, tako cenjena, da ni smela manjkati na nobenem pomembnem prazniku, kot so poroke, krsti, birme, likofi. Sladice zaznamujejo nekaj posebnega, veselega,

nepozabnega. Tako nekdanj kot danes. Za vsako priložnost posebna sladka jed, ki je skozi stoletja postala simbol določenega praznika. Že povsem ukoreninjene so pri nas nekatere SLADKE NAVADE, ki jih za praznike dobimo na naših mizah. Za božično viljo so fancli, za pust krofi in štraube oz. muljetniki, za veliko noč pinca, pres'nc, bela potica, titole in fulje, za poroke kreflički, kuglof in štruklji, za rojstvo in krst supe in še bi lahko naštevati. Starodavne »sladkosti«, katerim so naše babice namenjale posebno skrb in ljubezen. Do današnjih dni so ohranile svoj čar in nas še vedno sladko premamljajo.

Krofi in štraube